

วิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรงกับการพัฒนาสังคม
ในจังหวัดบุรีรัมย์

The Analysis of the Role of Phra Kru Sangkharakmantri Piyawanno of Nong Phrong
Monastery and the Social Development in Buri Ram Province

กานต์ กาญจนพิมาย^{1*} บุษยาพรรณ เรียงสนาม¹ และ เอกพงศ์ พัฒนากุล²

Kan Kanjanapimai^{1*}, Bussayapan Riangsanam¹, and Ekkapong Pattanakul²

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์^{1*}

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร²

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University¹

Faculty of Religions and Philosophy, Mahamakutbuddhist University Yasothon Buddhist College²

*Corresponding author, e-mail: saucearmspandaman@gmail.com

วันที่รับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2566; วันแก้ไขบทความ: 11 ธันวาคม 2566; วันที่รับบทความ: 11 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรง ตำบลอิสาน อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย หนังสือตำราที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กับผู้นำชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่ และวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยโดยการนำเสนอในเชิงพรรณนา วิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรง กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ ได้มีการพัฒนาบุคคล ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ซึ่งได้เน้นในด้านจิตใจเป็นสำคัญ ด้วยวิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่าน การสอนเชิงปฏิบัติ ชี้ให้เห็นถึงแง่มุมอื่น ซึ่งแตกต่างจากที่เราเคยยึดถือและเข้าใจกันมาในอดีต โดยใช้หลักคำสอนมา ประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและชุมชน เพื่อให้เกิดจุดเปลี่ยนแปลงและนำกลับไปใช้ได้ โดยกระทำควบคู่กันระหว่างงานด้านสาธารณสงเคราะห์และงานด้านการพัฒนา ดังนั้นบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ จึงเป็นส่วนสะท้อนการทำการกิจกรรมทางสังคม และการดำรงอยู่ของพระสงฆ์ซึ่งต้องอยู่ร่วมกันกับสังคมต่อไปในอนาคตได้

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์ พระครูสังฆรักษ์มนตรี การพัฒนาสังคม บุรีรัมย์

Abstract

This research aimed to study and analyze the role of Phra Kru Sangkharakmantri Piyawanno of Nong Phrong Monastery, Isan Subdistrict, Mueang Buri Ram District, BuriRam Province, in relation to societal development in Buri Ram Province. This research was a qualitative study that investigated

information from documents and research papers, relevant textbooks, and on-site in-depth interviews. The research employed non-participatory observation and semi-structured interviews with community leaders and local residents in the area. The findings were then analyzed and summarized through a narrative presentation. The analysis focused on the role of Phra Kru Sangkharakmantri Piyawanno of Nong Phrong Monastery and the social development of Buriram Province. The research findings revealed that the developmental role of Phra Kru Sangkharakmantri Piyawanno had contributed to the holistic development of individuals, including both physical and mental aspects, with a particular emphasis on the mental dimension. The approach involved disseminating Buddhist teachings through practical teachings, highlighting alternative perspectives different from traditional beliefs. The teachings were adapted to align with the context of the community, fostering transformative thinking and practical application. This was achieved through a collaborative effort between public welfare and developmental initiatives. Therefore, the role of Phra Kru Sangkharakmantri Piyawanno reflected the engagement in social activities and the coexistence of the monkhood, indicating a collaborative relationship with society for the future.

Keywords: Role of Monks, Phra kru Sangkharakmontri, Social Development, Buriram

บทนำ

สังคมไทย เป็นสังคมซึ่งมีรากฐานการนับถือพุทธศาสนานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันหลักของสังคมไทย สะท้อนภาพและวิถีชีวิตของคนไทยภายใต้พระพุทธศาสนาในแบบของไทยซึ่งผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น (พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน) หรือ Popular Religion จนกลายเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย โดยบริบททั่วไปของศาสนาได้ทำหน้าที่เสมือนเข็มทิศซึ่งเป็นเครื่องชี้นำทางจิตใจของคนในสังคม แนะนำแนวแก้ปัญหาชีวิต นำสังคมตามกรอบของศีลธรรม บทบาทของศาสนาจึงกลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นแกนหลักสำคัญของสังคมในการสร้างบรรทัดฐานร่วมของคนในสังคม โดยมีฐานจากศีลธรรมไปสู่กรอบของจริยธรรมสังคมต่อไป

การเข้ามาของพุทธศาสนาในอีสาน เฉกเช่นเดียวกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งแยกออกเป็นส่วนของตำนาน จารึก และหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีซึ่งแยกออกจากกัน ทำให้เกิดปัญหาในการเข้าใจและความเป็นจริง การเข้ามาของพุทธศาสนาในภาคอีสานของไทย หากเราจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ตำนานและนิทาน ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาของพุทธศาสนา เช่น ตำนานอุรังคธาตุ นครนิทานต่าง ๆ และศาสนานิทาน หากยึดตามตำนานเหล่านี้ จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเข้าสู่อีสานก่อนพุทธศักราช คือก่อนพุทธเจ้าปรินิพพาน ส่วนการประดิษฐานพระธาตุหัวอกหรืออุรังคธาตุนั้นเกิดขึ้นภายหลังพุทธปรินิพพานซึ่งดำเนินการโดยพระมหากัสปะเถระ (อุดม บัวศรี, 2534 : 3) จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้แสดงถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในภาคอีสานดังที่ได้กล่าวมาของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไท - ลาว หรือไทยอีสาน หากเริ่มนับบทบาทการเข้ามาของพุทธศาสนา น่าที่จะเริ่มในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8 - 11 ซึ่งมีการพบพระพุทธรูปสำริด (อายุประมาณ พ.ศ.1050 - 1100) ในศิลปะแบบอมราวดีหรืออนุราปุระที่นำมาจากอินเดียและพระพุทธรูปนาครคิลาศที่สร้างขึ้นเองในท้องถิ่น (ธาดา สุทธิธรรม, 2549 : 5) แต่การตีความในการสร้างรูปเคารพนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาถกเถียงกัน ซึ่งอาจเป็นพระโพธิสัตว์ที่หล่อด้วยสำริดและหินทราย (วิโรฒ ศรีสุโร, 2539 : 22) และเป็นการตีความไปในทางการ นับถือพุทธศาสนา

เดียวกันแต่เป็นปัญหาในเรื่องลัทธิที่แตกต่างกัน บางกรณีการตีความได้กล่าวว่าพระพุทธรูปไม่สามารถบอกได้ชัดเจน เพราะสามารถเคลื่อนที่ผ่านทางการติดต่อกันได้เช่นกัน หากการเข้ามาของพระพุทธรูป พร้อมการนับถือพุทธศาสนาก็พอที่จะชี้ได้ว่า พุทธศาสนาน่าที่จะเริ่มช่วงปลายของยุคนี้เช่นเดียวกัน เป็นช่วงที่จะเข้าสู่ยุคสมัยทวารวดี (กานต์ กาญจนพิมาย, 2553 : 3) และหยั่งรากเข้ามามีอิทธิพลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทย รวมทั้งการที่มีตำนานและการเดินทางของพระพุทธเจ้ารวมทั้ง บทบาทของพระสงฆ์สำคัญในภาคอีสานมากมาย

บทบาทพระสงฆ์ได้เข้ามาผูกพันกับสังคม มีส่วนร่วมในฐานะบุคคลหรือองค์กรของสังคม โดยเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหา จากภายใต้สังคมร่วมกัน การแก้ไขปัญหาในฐานะส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเข้ามาร่วมกับปัญหาโดยมิได้ตัดบทบาทออกจากสังคมหรือทอดทิ้งสังคม ซึ่งทำให้บทบาทของพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาสังคมเช่นเดียวกันกับสมัยพุทธกาล ในปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคมโดยตรงจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพของสังคม เฉกเช่นเดียวกับ หลายประเทศที่องค์กรหรือสถาบันทางศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อสังคม เช่น เวียดนาม พม่า ธิเบต เป็นต้น หรือแม้กระทั่งบางส่วนของประเทศไทยที่บทบาทของพระสงฆ์มีส่วนร่วมกับสังคมอย่างชัดเจน ดังเช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมอีสาน หากย้อนกลับไปในช่วงระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงช่วงสงครามเย็นและการแบ่งฝักฝ่ายของอุดมการณ์ทางการเมืองนำมาสู่การชะลอการพัฒนาในสังคมอีสาน จนกระทั่ง ได้มีการการมอบตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่ในเขตงาน 444 อำเภอ ดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ปี 1982 โดยฝ่ายความมั่นคงได้รายงานว่า สหาย วิโรจน์หัวหนากลุ่ม ได้ออกมามอบตัวต่อทางการ เพราะพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดของเขา (ณรงค์ เชื้อบัวเย็น และ พระมหาชัยชนะ บุญนาคี, 2563 : 668) นำมาซึ่งการแสดงบทบาทของพระสงฆ์โดยมีรูปแบบดั้งเดิมเช่นเดียวกับบทบาทพระสงฆ์ในอดีต และทำให้ช่วงระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา บทบาทของพระสงฆ์ได้มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมอีสานหลากหลายมิติ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ การเป็นที่พึ่งพิงของคนในสังคม เยียวยาทางด้านจิตใจ รวมถึงบทบาทในแง่ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคมอีกด้วย ซึ่งขอบเขตและวิธีการในการช่วยเหลือสังคมมีมากกว่าพันธกิจของสงฆ์ที่กำหนดไว้ เช่น การเป็นโรงพยาบาลสนาม การเป็นศูนย์กลางความรู้วิชาการ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสงเคราะห์ทั้งคนและสัตว์ เป็นต้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลให้คนอีสานได้รับการช่วยเหลือ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจจากงาน (บทบาท) ของพระสงฆ์ มุมมองและวิธีการนี้เองเป็นแนวคิดทางพุทธศาสนาต่อสังคม และได้ขยายออกไปเป็นส่วนหนึ่งในประเด็นของการศึกษา พุทธศาสนาเพื่อสังคม เพื่อกำหนดบทบาทของการพัฒนานำมาสู่ฐานะทางสังคมของพระสงฆ์

อย่างไรก็ตามวิธีคิด กรอบ แนวทาง ของพระพุทธรูปในภาคอีสานประกอบกับสภาพสังคมในอีสานมีส่วนทำให้พระสงฆ์ใกล้ชิดกับสังคมมากยิ่งขึ้น ความใกล้ชิดกับสังคมทำให้บทบาทพระสงฆ์ก็ใกล้ชิดกับปัญหาทางสังคมมากขึ้นเช่นเดียวกัน ทำให้บทบาทพระสงฆ์ในสังคมอีสาน มีรูปแบบเข้าไปอยู่ร่วมกับสังคมและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมมาโดยตลอด รวมทั้งการสร้างแนวทางและบทบาทได้ทำให้เกิดแนวคิดของพระสงฆ์ที่ต้องการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมขึ้น บทบาทหน้าที่นี้มาก่อนการจัดตั้งกรอบพันธกิจ ซึ่งครอบคลุมปัญหาสังคมในภาคอีสาน บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาในภาคอีสานจึงมีมาก่อนและเป็นส่วนสำคัญต่อบทบาทพระสงฆ์เป็นอย่างมาก ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวทางการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาในภาคอีสาน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันการทำงานเพื่อสังคมของพระสงฆ์และเน้นย้ำถึงบทบาทการทำงาน วิธีการ และกระบวนการในการทำงานเพื่อสังคม

บทบาทพระสงฆ์ จึงเสมือนเป็นเครื่องชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธรูปกับสังคม (อีสาน) เพราะบทบาทพระสงฆ์ไม่ใช่ที่พึ่งพิงเพียงด้านจิตใจอย่างเดียวเท่านั้น แต่มาจากความต้องการของคนในสังคมกำหนดบทบาทให้กับพระสงฆ์มากกว่าการกำหนดโดยพระธรรมวินัย ซึ่งมีอิทธิพลต่อบทบาทและสถานะของพระสงฆ์ในสังคม ทำให้

บทบาทของพระสงฆ์ต้องมีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการต่อสังคม เป็นสาเหตุให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาท โดยมีบทบาทในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและที่พึ่งทางจิตใจ บทบาท และมีบทบาทการพัฒนาสังคมอีสานในด้านต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น การวิจัยเรื่องนี้จึงได้เสนอมุมมองซึ่งสะท้อนบทบาทอีกด้านของพระสงฆ์ โดยอิงจากฐานของบทบาทพระสงฆ์ นับตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน เพื่อสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในภาคอีสานซึ่งปรากฏขึ้นจากการทำงานมายาวนานของพระสงฆ์ในภาคอีสาน และนำเสนอแนวทางบทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมเพื่อแก้ปัญหาและการอยู่ท่ามกลางสังคมได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรง ตำบลอิสาน อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะปัจเจกบุคคล แล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นคือ บทบาท (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 133) สังคมมนุษย์เปรียบได้กับ โรงละครมนุษย์ แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อน นักแสดงมนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทประเภทต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พัทยา สายหู ที่ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคลและเปรียบเทียบได้เสมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้น ๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลยในความหมายเช่นนี้ “บทบาท” ก็คือการกระทำต่าง ๆ ที่ “บท” กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่อยู่ใน “บท” นั้น (พัทยา สายหู, 2516 : 68)

บทบาทถือเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องทั้งตัวเองและบุคคลอื่น ๆ ดังนั้น การเข้าใจบทบาทจะทำให้ผู้แสดงบทบาทได้ตระหนักถึงสถานภาพ และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง การจำแนกประเภทของบทบาทจึงมีความสำคัญในการพิจารณาลักษณะของบทบาท ต่อไป (สุดา ภิรมย์แก้ว, 2545 : 78) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

- 1) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) คือ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของคนอื่น ๆ ในสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ หรืออาจจะไม่มีใครทำตามก็ได้
- 2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ซึ่งขึ้นอยู่กับ ทศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละ บุคคล
- 3) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual หรือ Enacted Role) คือ การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ๆ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในขณะนั้น การแสดงบทบาทจึงแตกต่างกันไป

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาบุคคลและสังคม แบ่งออกได้ 2 ลักษณะ 1) บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม 2) บทบาทของเครือข่ายและองค์กรพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม กล่าวโดยสรุป บทบาทและกระบวนการของกลุ่มพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม บทบาทของพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายหลักเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาและกำกับตนเองเพื่อลดละกิเลส

ภายในของมนุษย์ เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาของบุคคลเพื่อพัฒนาชีวิตของบุคคลให้มีความงดงาม ทั้งกาย วาจา ใจ และปัญญา เพื่อให้เข้าถึงสัจธรรมของชีวิต และเสริมสร้างจริยธรรมคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพื่อการสร้างประโยชน์ เกื้อกูลต่อตนเองและการพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน การสังคม สงเคราะห์ชุมชนและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น (สำนักงานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม, 2564 : 27)

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นงานวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความเพื่อสร้างความเข้าใจบทบาท ของพระสงฆ์ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยมีการแสดงออกผ่านปรากฏการณ์ของช่วงเวลาที่แตกต่างกันเพื่อ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและลักษณะของบทบาทพระสงฆ์ที่ร่วมพัฒนาสังคม

1. กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาเรื่องบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัด บุรีรัมย์ ผู้ศึกษาได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ได้แก่ 1) เป็นพระสงฆ์ในภาค อีสานที่มีบทบาทในการทำงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ปี 2) เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นและมี ผลงานเป็นที่ประจักษ์ ได้รับการยอมรับจากสังคม นอกเหนือจากพันธกิจเพื่อยืนยันการปฏิบัติพันธกิจแต่ละด้านในพื้นที่ ภาคอีสาน และ 3) เป็นผู้รู้และชาวบ้านพื้นที่ละ 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการวิจัยนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและหา คุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

- 1) วิธีการสร้างเครื่องมือ จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคม และ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนา
- 3) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ โดย ตรวจสอบประเด็นแนวคำถามในการวิจัยว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นกรอบในการศึกษาหรือไม่ โดย ผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้มีวิธีการและขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการทั้งหมด 3 แบบ ซึ่ง ได้แก่ 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารผลงาน ข่าวสาร สื่อ เว็บไซต์ หนังสือ วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวกับพันธกิจ พระสงฆ์ในการพัฒนาภาคอีสาน 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการลงสนามเพื่อเข้าไปสำรวจปรากฏการณ์ของ การทำงาน การจัดกระบวนการพัฒนาของพระสงฆ์ ฐานและบทบาทของพระสงฆ์ และ 3) การสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้กระทำ หรือ ผู้ริเริ่มในบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม โดยใช้วิธีการ สัมภาษณ์ผู้มีความสำคัญในการขับเคลื่อนวัดหรือกิจกรรมที่ทำให้เกิดการพัฒนโดยผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์กับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การทำงาน ฯลฯ เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุป

2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด

3) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถทำได้โดยการใช้ผู้วิจัยสังเกต หรือ รวบรวมข้อมูลได้หลาย ๆ อย่าง แล้วนำมาแยกตามชนิด นำมาเปรียบเทียบกัน

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนสำคัญในการทำวิจัยคือ การตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้น ถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา บุคคล และพื้นที่ ดังนี้

1.1) การตรวจสอบแหล่งเวลา หมายถึง การตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อให้ทราบว่า ข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นเหมือนกันหรือไม่ ผู้ศึกษาจึงได้สัมภาษณ์ความเป็นมาและจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เพื่อให้เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงด้านงานพัฒนาตามช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป

1.2) การตรวจสอบบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ผู้วิจัย มีการตรวจสอบโดยสัมภาษณ์จากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนากับการพัฒนา

1.3) การตรวจสอบพื้นที่ หมายถึง พื้นที่ในการเก็บข้อมูลแตกต่างกันเพื่อนำมาตรวจสอบจัดทำ ข้อมูลและประเด็นของคำถามเดียวกันโดยมีพื้นที่แตกต่างกันเพื่อให้เห็นถึงบริบทซึ่งแตกต่างกัน

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยเก็บรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการ สังเกต

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์ขันธ์ ปิยวณโณ วัดหนองโพรง ตำบลอิสาน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบึงสามพัน

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระครูสังฆรักษ์ขันธ์ ปิยวณโณ วัดหนองโพรงกับการพัฒนาสังคมในจังหวัด บึงสามพัน มีบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัย และบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ต่อสังคม รวมถึงการทำหน้าที่ตามบทบาท ของตนเอง ประโยชน์ของพระสงฆ์เริ่มต้นมาจากมุมมองจากตนเอง ออกไปสู่ชุมชน และขยายออกไปสู่สาธารณะ (สังคม) ซึ่งมุมมองต่อตนเอง มี 3 รูปแบบ คือ 1) บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุ (ศาสนา) 2) บทบาทต่อตนเองในฐานะ สมาชิกของสังคม และ 3) บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม ซึ่งบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ มี 2 บทบาทหลัก คือ 1) คັນธุระ ธุระฝ่ายคัมภีร์ ธุระคือการเรียนคัมภีร์ การศึกษาปริยัติธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ป

ยุตโต), 2553 : 40) และ 2. วิปัสสนาธุระ ธุระฝ่ายวิปัสสนา ธุระด้านการเจริญวิปัสสนา กิจพระศาสนาในด้านการสอน การฝึกเจริญกรรมฐาน ซึ่งจบครบที่วิปัสสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553 : 374)

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรงกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำ ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยเหลือ ผู้จัดการ ผู้บริหาร ผู้ตาม ผู้ให้ความรู้ ผู้พัฒนา ผู้เผยแผ่คำสอน ผู้ประยุกต์ ผู้ร่วมมือ ผู้สร้างเครือข่าย เป็นต้น กล่าวคือเป็นผู้มีผลต่อสังคมหรือสร้างผลลัพธ์ทางสังคมในภาคอีสานโดยเฉพาะการพัฒนา และตามคาดหวังของคนในสังคมที่มีมุมมองต่อภิกษุสงฆ์ คือ ผลลัพธ์จากการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีการตอบสนองภายในชุมชนของตนเองเพื่อดำเนินงานทั้งด้าน สาธารณสงเคราะห์ เช่น การบริจาค การสนับสนุน การส่งเสริมอาชีพ การสนับสนุนการศึกษา การดูแลผู้ป่วย การส่งเสริมสุขภาพ การดูแลอาหาร บัณฑิต 4 ให้กับสังคม รวมทั้งงานด้านการพัฒนา กล่าวคือ **การยกระดับและพัฒนาคนในสังคมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ** เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพให้ติดตัวต่อไปในอนาคต การพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิต(ภูมิคุ้มกัน) การพัฒนาระดับคุณภาพชีวิต (น้ำ รายได้ การเกษตร เป็นต้น)ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อนำมาสู่สังคมที่เจริญขึ้น ทั้งหมดเหล่านั้นนำมาสู่ **ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร** หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการประสานความเชื่อมโยงระหว่างสังคมกับศาสนาให้มีความเข้มแข็งกันมากยิ่งขึ้น ด้วยการประสานงานและทำงานร่วมกันตามบทบาททางสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคมได้โดยนำไปสู่การพัฒนาการพึ่งพิงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อเป้าหมายในการประสบความสำเร็จของสังคมได้อย่างยั่งยืนและสันติสุขอย่างแท้จริง

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ จากการสัมภาษณ์พบว่า สามารถแบ่งออกได้ 2 ส่วนสำคัญ คือ **“บทบาทหลัก”** คือ การดำรงตนตามพระวินัย และ **“บทบาทรอง”** คือ ได้จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมต่าง ๆ เช่น จัดงานวันเด็กและแจกของให้กับเด็ก ๆ ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ นำญาติโยมจัดทำโรงทานตามสถานที่ต่าง ๆ บูรณะอาคารเรียน เป็นต้น ในด้านการพัฒนาที่เด่นชัดคือร่วมมือกับชุมชนบ้านหนองโพรงในโครงการสิ่งแวดล้อม (การการชุมชนจัดการขยะ) จนได้รับรางวัลพระราชทาน ชนะเลิศอันดับที่ 1 ระดับประเทศ โครงการชุมชนปลอดขยะ ประจำปี พ.ศ. 2560 ซึ่งวัดหนองโพรง มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะนำโดยท่านพระครูสังฆรักษ์มนตรี โดยมีกิจกรรมพัฒนา คือ การจัดงานศพสีเขียว ปลอดขยะ งดพวงหรีด เปลี่ยนพวงหรีดเป็นต้นไม้แทน หรือนำเงินที่จะจัดทำพวงหรีดไปทำสาธารณประโยชน์ด้านอื่นแทน แนวคิดในการจัดการขยะ คือ ลดขยะ ลดรายจ่าย หากเราลดขยะ (พวงหรีด) ก็จะลดค่าใช้จ่าย (ค่าใช้จ่ายจัดทำพวงหรีด) ผลที่ตามมาคือ ลดขยะหลังจากเสร็จสิ้นงานฌาปนกิจ และไม่เป็นภาระหน่วยงานหรือชุมชนที่ต้องจัดการขยะอีกต่อหนึ่ง เป็นรูปแบบซึ่งพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น รวมถึงการแฝงแนวคิดในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนและประชาชนได้ประโยชน์เท่าเทียมกันของพระครูสังฆรักษ์มนตรี

พระครูสังฆรักษ์มนตรี จากการสัมภาษณ์ได้นิยามการพัฒนาไว้ คือ **“สังคมให้เรา เราควรให้สังคม”** จากนิยามบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งอาศัยวัด และวัดเองก็เกิดมาจากสังคม (ชุมชน) ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในมุมมองของพระครูสังฆรักษ์มนตรี โดยท่านได้มองการพัฒนาผ่าน หลักการของท่านคือ 5 ส คือ **สืล** เป็นการครองตนตามพระธรรมวินัย ตามสังคม **สวด** คือการภาวนาปัญญากำกับจิตตนเอง **เสก** คือ ทำตนเองให้ดี เป็นคนดี เป็นแบบอย่าง **สอน** คือ

การนำความรู้หลักการมาสอนคน และสุดท้ายสำคัญที่สุดคือ **สร้าง** คือ การสร้างคนให้ดีเป็นประโยชน์ต่อสังคมและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นอกจากนี้ จุดเริ่มต้นของการเข้ามาสร้างกิจกรรมและพัฒนาชุมชนของพระครูสังฆรักษ์มนตรี มีสาเหตุมาจากการเห็นทุกข์ของคนในชุมชนที่โดนเอาเปรียบจากการทำนาบนหลังคนภายในสังคม ทำให้ชาวบ้านมีปัญหาทั้งด้านร่างกาย และด้านจิตใจ พระครูสังฆรักษ์มนตรีจึงได้เน้นการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ เสริมภูมิคุ้มกันให้มีความสำคัญเป็นลำดับแรกและพัฒนาด้านกายภาพภายนอกเป็นลำดับต่อมา กล่าวคือแก้ปัญหาจากภายในออกไปสู่ภายนอก แต่มุ่งคำสอนจากภายนอก (เปลือก) เข้ามาภายใน (แก่น) ให้กับคนในชุมชน พระครูสังฆรักษ์มนตรี ได้นำแนวคิดในเรื่องของการจัดการขยะ 3 หลักมาพัฒนาภายในของคน คือ ขยะความโลภ ขยะความโกรธและขยะความหลง หรือ อกุศลมูล 3 ซึ่งควรต้องละทิ้งและพยายามลดน้อยลงให้มากที่สุด และนำหลัก ไตรสิกขานำมาใช้ คือ สติ สมาธิปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโดยสอดแทรกในกิจกรรมการพัฒนาและอบรมทุกกิจกรรม

ดังนั้นจะเห็นได้ชัดว่าการกระทำตามบทบาทในปัจจุบันสะท้อนมิติของการปรับเปลี่ยนบทบาทให้มีความหลากหลายมากกว่าในสมัยพุทธกาลซึ่งยึดถือตามหลักพระธรรมวินัยที่สืบทอดกันต่อมา บทบาทที่แสดงออกมาจริงของพระภิกษุในภาคอีสานจึงได้ทำการ “ปรับปรุง” “ประยุกต์” และ “พัฒนา” ให้มีมิติของการแสดงออกที่กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมให้อยู่ร่วมกันได้

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวัฒน์ กับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปตามลักษณะได้ 3 รูปแบบคือ 1.บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุ(ศาสนา) 2. บทบาทต่อตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม และ 3.บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม และตามพระธรรมวินัยคือ บทบาทหลัก คือ คณฤช และวิปัสสนาธุระ โดย พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวัฒน์ ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำ ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยเหลือ ผู้จัดการ ผู้บริหาร ผู้ตาม ผู้ให้ความรู้ ผู้พัฒนา ผู้เผยแพร่คำสอน ผู้ประยุกต์ ผู้ร่วมมือ ผู้สร้างเครือข่าย เพื่อยกระดับและพัฒนาคนในสังคมทั้งด้านร่างกายและจิตใจผ่านโครงการและกิจกรรมทางสังคม โดยมีแนวคิดการพัฒนาผ่าน หลักการของท่านคือ 5 ส คือ **สิด** เป็นการครองตนตามพระธรรมวินัย ตามสังคม **สวด** คือการภาวนาปัญญากำกับจิตตนเอง **สเก** คือ ทำตนเองให้ดี เป็นคนดี เป็นแบบอย่าง **สอน** คือ การนำความรู้หลักการมาสอนคน และสุดท้ายสำคัญที่สุดคือ **สร้าง** คือ การสร้างคนให้ดีเป็นประโยชน์ต่อสังคมและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังนั้นจะเห็นได้ถึงลักษณะของการพัฒนาสังคมจากบทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาในสังคมทั้งในฐานะสมาชิกของสังคม และในฐานะผู้นำของสังคมนำมาสู่บทบาทของการพัฒนาสังคม

อภิปรายผล

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวัฒน์ วัดหนองโพงกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในกับพัฒนาสังคมอีสาน มีบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัย และบทบาทที่ได้ทำหน้าที่ที่ต่อสังคม รวมถึงการทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง กล่าวคือ ประโยชน์จากบทบาทของพระสงฆ์ ได้แบ่งบอกถึงหน้าที่อันพึงกระทำ ต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อศาสนา เมื่อเราพิจารณาย้อนกลับไปหน้าที่ จะเห็นว่า ประโยชน์ของ

พระสงฆ์เริ่มต้นมาจากมุมมองจากตนเอง ออกไปสู่ชุมชน และขยายออกไปสู่สาธารณะ (สังคม) ซึ่งมุมมองต่อตนเอง ผู้วิจัยแบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ 1) บทบาทต่อตนเองในฐานะภิกษุ (ศาสนา) 2) บทบาทต่อตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม และ 3) บทบาทต่อตนเองในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม สอดคล้องกับ พระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นอยู่ทั้งสภาพกาย และจิตใจ ให้ดีขึ้น โดยพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามอุดมคติ คือ การรักษาคุณงามความดี ตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคำสอน ได้แก่ การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์ และสั่งสอนคนทั่วไปให้พ้นทุกข์ นอกจากนั้นแล้ว พระสงฆ์ ต้องทำการเผยแผ่และสืบทอดต่อพระศาสนา โดยการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ สงเคราะห์ สังคม ช่วยเหลือให้ความเมตตาต่อสรรพสัตว์โลก ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ ในการเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา (พระมหาสุริยา วิฑูรเมธี, 2561 : 68) บทบาทพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อสังคม

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การพัฒนาคนจากบทบาทการพัฒนาของพระภิกษุได้ครอบคลุมการพัฒนาบุคคล โดยมี ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านทักษะต่าง ๆ ด้านความคิด เป็นต้น และพัฒนาด้านกายภาพที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุม ที่อยู่อาศัย ความเป็นอยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่พักพิง ทนการศึกษา เป็นต้น กล่าวคือ ตอบสนองปัจจัย 4 และให้มีความสุขควบคู่ไปกับการมีปัญญา รวมถึงดูแลปกป้องสิ่งแวดล้อม (หมายถึง สิ่งที่เราครอบครองในขณะดำรงชีวิตอยู่ทั้งหมด) เพื่อให้มันคง ยั่งยืนสืบต่อไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น แก่สังคมและต้องเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและเปราะบาง มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากบทบาทของพระสงฆ์หลายด้านสูญเสียไป บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมลดน้อยเพราะมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมถึงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้เกิดการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาที่ศนคติ ค่านิยม รวมไปถึงวัฒนธรรม (เอกพจน์ คงกระเรียน, 2562 : 27) พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ จึงมุ่งเน้นในการพัฒนาคนด้านจิตใจเป็นลำดับแรกแล้วจึงพัฒนาคนในด้านกายภาพตามลำดับ

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมในการพัฒนาสังคมทั้งด้านจิตใจ และด้านร่างกาย สอดคล้องกับ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เป็นการเข้าไปมีบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตัวเองและชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ (พระเดชชัย ยโสโร (สุขพิพัฒน์) และคณะ, 2565 : 185) โดยกิจกรรมนั้นเป็นทั้งกิจกรรมเพื่อสังคมโดยตรง ตามแนวทางการสงเคราะห์สังคมกับกิจกรรมการพัฒนา เช่น กิจกรรมวันเด็กประจำปี กิจกรรมงานประเพณีประจำปี กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาตามรอบเดือน การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ การสร้างงานให้เกิดขึ้นในชุมชน การทำวัดให้เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งกิจกรรมสอดแทรกหลักธรรม เช่น งานศพสีเขียว การเทศนาในงานต่าง ๆ รวมทั้งการให้คำแนะนำแก่ประชาชนทั่วไปโดยนำแนวคิดที่เหมาะสมและประยุกต์ใช้คำสอนให้เข้าใจง่ายเพื่อนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ คือครูของสังคม เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ดีงาม และเป็นผู้นำทางด้านจิตใจแก่ประชาชนโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาสังคม เป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์จะทำความสมควรใจและทำความเสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ (พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาทวโส, 2566 : 247) พระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งพิงและช่วยเหลือสังคมกลับคืนตามแนวความคิดของพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ ดังที่ได้กล่าวคือ สังคมเกิดก่อนวัด ดังนั้นวัดจึงมาจากสังคม พระสงฆ์จึงต้องตอบแทนสังคมกลับคืนและช่วยเหลือเกื้อกูลกับสังคมให้อยู่ร่วมกันได้

บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระครูสังฆรักษ์มนตรีมีต้นแบบและแนวความคิดมาจากพระพุทธเจ้า โดยเห็นว่าภายในพระวินัยและคำสอนนั้นสามารถหยิบยกมาใช้ในการพัฒนาได้ขึ้นอยู่กับการเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนซึ่งทำให้การรวบรวมความรู้หรือหลักการปฏิบัติ การพัฒนาและแนวทางในการทำงานมาจากพระธรรมวินัยและจริยวัตรที่ดีของพระภิกษุสงฆ์ พระครูสังฆรักษ์มนตรี ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับมุมมองและทิศทางของพุทธศาสนากับสังคมในอนาคต “พระภิกษุสงฆ์ในอนาคตจะเหนื่อยมาก เพราะต้องทำงานหนัก ๆ เพราะมีพระภิกษุบางส่วนมุ่งเน้นยศ ไม่เอาความดี” กล่าวคือ พระภิกษุสงฆ์ต้องทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อความศรัทธาของประชาชนในอนาคต ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์จึงควรดำเนินแนวทางคือ ครึ่งหนึ่งเดินตามแนวทางโบราณ (พุทธกาล พระวินัย) อีกครึ่งตามโลกมาয়া (สังคม) และต้องยึดหลัก พอดี พอเพียง พอประมาณ เป็นสำคัญ (พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566) พระครูสังฆรักษ์มนตรีจึงมุ่งเน้นหลักสำคัญในการสร้างตนเอง (ภิกษุ) และสร้างคน (ชุมชน) ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายใต้รูปแบบของการให้ระหว่างกัน (สงฆ์กับสังคม) ไม่มีที่สิ้นสุด และสอดคล้องกับมุมมองของผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองโพนต่อพระสงฆ์ ชาวบ้านมองว่า พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ ได้ทำหน้าที่ของพระสงฆ์ทั้งการช่วยเหลือในทุกกิจกรรมของวัด ปฏิรูปแนวความคิดของคนในชุมชนและสามารถเป็นแบบให้แก่ชุมชนได้ (สำรวย คະเลรัมย์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566) ในส่วนผู้นำชุมชนมีความเห็นเช่นเดียวกันกับชาวบ้าน และมองถึงความจำเป็นของพระสงฆ์ในฐานะของผู้นำชุมชนด้านจิตใจต้องให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับคนในชุมชนเพราะคนในชุมชนเชื่อและศรัทธาพระสงฆ์ (วัชรินทร์ อุดมะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2566) ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์ของพระครูสังฆรักษ์มนตรีจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในชุมชนบ้านหนองโพนและสามารถขยายผลออกไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้อีกในฐานะต้นแบบของการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพนกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาในสังคม มีส่วนสำคัญทำให้สังคมเกิดการพัฒนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสังคมโดยรวมได้ ซึ่งมีประเด็นที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งเชิงนโยบายและแนวทางการปฏิบัติได้ ดังนี้

1) บทบาทภิกษุ

1.1) ภิกษุสามารถนำแนวทาง กรอบคิด วิธีการ หลักการ ของการพัฒนาจากบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ นำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับแนวทางของตนเองได้

1.2) ภิกษุที่ยังมิได้มีแนวทางในการพัฒนาเป็นการจุดประกายในการทำงานด้านการพัฒนาจากบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณโดยนำไปเป็นต้นแบบและศึกษาได้

2) บทบาทสังคม

2.1) องค์กรทางสังคมและเอกชนนำแนวทาง กรอบคิด วิธีการ หลักการ ของการพัฒนาไปเพื่อประสานงานสร้างเครือข่ายหรือร่วมมือในการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับหน้าที่ พันธกิจขององค์กรได้

2.2) องค์กรทางภาครัฐ สามารถนำแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์นำไปสู่การจัดทำนโยบายเพื่อสังคมเชิงบูรณาการ ทั้งระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ซึ่งสามารถบูรณาการได้กับทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสังคม

2.3) สังคมนำแนวทาง กรอบคิด วิธีการ หลักการ ของการพัฒนาไปปรับใช้กับวัดในชุมชนเพื่อความเหมาะสมของบริบททางสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ วัดหนองโพรงกับการพัฒนาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจ ที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเป็นการเพิ่มเติมส่วนสำคัญหรือเน้นในบางประเด็นที่ยังไม่ครอบคลุมเพื่อเจาะลึกลงไปในแต่ละประเด็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

- 1) ศึกษาบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณกับการพัฒนาสังคมเป็นช่วงระยะเวลา
- 2) ศึกษาบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคม
- 3) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณโณ กับการพัฒนาของพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ในพื้นที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ กาญจนพิมาย. (2553). การศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณรงค์ เชื้อบัวเย็น และ พระมหาชัยชนะ บุญนาดี. (2563). บทบาทของพระสงฆ์กับนโยบายความมั่นคงในทศวรรษปี 1970. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(3), 657 – 673.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2549). รูปแบบผังชุมชนสายวัฒนธรรมไทย. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนา.
- พระเด่นชัย โสธโร (สุขพิพัฒน์), พระศิลาศักดิ์ สุ่มโธ, วิมลพร สุวรรณแสนทวี. (2565). บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 5(1), 176 – 186.
- พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภทฺทวิโส. (2566). บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 6(3), 237 – 251.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ : ธนธการพิมพ์.
- พระมหาสุริยา ฐิตเมธี. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมในยุค 4.0. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 2(2), 57 – 69.
- พัทยา สายหู. (2516). ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : พิมพ์เนศ.
- วิโรฒ ศรีสุโร. (2539). ธาตุอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. (2564). พระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์. นนทบุรี : สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม.
- สุดา ภิรมย์แก้ว. (2545). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุดม บัวศรี. (2534). อีสาน ฉบับพุทธศาสนา. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอกพจน์ คงกระเรียน. (2562). บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม : กรณีศึกษา พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวีรียังค์ สิริธโร). วารสารราชชนก, 16(1), 25 – 30.

บุคลากรกรม

พระครูสังฆรักษ์มนตรี ปิยวณฺโณ. (2566). (ผู้ให้สัมภาษณ์). กานต์ กาญจนพิมาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ วัดบ้านหนองโพรง ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566.

วัชรินทร์ อุดมะ. (2566). (ผู้ให้สัมภาษณ์). กานต์ กาญจนพิมาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ บ้านหนองโพรง 7 หมู่ 5 ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2566.

สำรวย คะเลรัมย์. (2566). (ผู้ให้สัมภาษณ์). กานต์ กาญจนพิมาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ บ้านหนองโพรง 59 หมู่ 5 ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566.